

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ У КУРСОВИХ ОФІЦЕРІВ
КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТІВ ЯК
СКЛАДОВОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ З КУРСАНТАМИ**

Анотація

У статті досліджується формування у курсових офіцерів комунікативних умінь вирішувати конфліктні ситуації в курсантському колективі. Особистісні якості курсових офіцерів впливають на виховну роботу з курсантами безпосередньо через спілкування. Запропоновано формувати у курсових офіцерів готовність до виховної роботи з курсантами шляхом підвищення комунікативної компетентності за допомогою спецкурсу.

Ключові слова: комунікативні уміння, індивідуальні якості, виховна робота, конфліктологічна компетентність, готовність.

П.Д. Червоний
Харьковский национальный
университет внутренних дел

**ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ У КУРСОВЫХ ОФИЦЕРОВ
КОММУНИКАТИВНЫХ УМЕНИЙ РЕШЕНИЯ КОНФЛИКТОВ КАК
СОСТАВНОЙ ГОТОВНОСТИ К ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЕ С
КУРСАНТАМИ**

Аннотация

В статье рассматриваются формирование коммуникативных умений курсовых офицеров решать конфликтные ситуации в курсантском коллективе. Личностные качества курсовых офицеров влияют на воспитательную работу с курсантами посредством общения. Предложено формировать готовность курсовых офицеров к воспитательной работе с курсантами посредством повышения коммуникативной компетентности с помощью спецкурса.

Ключевые слова: коммуникативные умения, индивидуальные качества, воспитательная работа, конфликтологическая компетентность, готовность.

PECULIARITIES OF FORMING AMONG OFFICERS COMMUNICATIVE SKILLS OF SOLVING CONFLICT SITUATIONS AS A COMPOSITE OF EDUCATIONAL WORK WITH CADETS

Summary

The ways of training of senior officers to are educational process with cadets to optimize education system in governmental institutions of the Ministry Interior of Ukraine are considered in this article. It is suggested to use training senior officers to form their readiness for education work with the cadets.

Keys words:, communicative competence, individual peculiarities, communication.

Постановка проблеми. Психолого-педагогічна підготовка курсових офіцерів до виховної роботи з курсантами формує у них готовність до виховної роботи. Критерій успішної підготовки керівництва навчальних курсів у сфері виховної діяльності – це вміння формувати сприятливий соціально-психологічний клімат у курсантському колективі та згуртований колектив.

Мета статті. Ми прагнемо підтвердити думку, що формування у курсових офіцерів комунікативних умінь розв'язання конфліктів у виховній роботі з курсантами є однією зі складових готовності до виховної роботи з курсантами і що ці вміння можна розвинути в ході викладання спецкурсу.

Виклад основного матеріалу. Над питанням формування комунікативних умінь у педагогічних конфліктах плідно працювали і продовжують працювати такі психологи, педагоги, як: І.І. Амінов, А.В. Батаршев, Н.Ф. Вишнякова, М.Т. Громкова, І.А. Зязюн, Л.А. Кандибович, В.О. Тюріна, [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7].

Виходячи з думки М.І. Дьяченко та Л.О. Кандибовича, що готовність є первинною фундаментальною умовою успішного виконання будь-якої діяльності, ми вважаємо, що формування у курсових офіцерів готовності до виховної роботи з курсантами буде основою умовою успішного виконання виховної роботи. Для цього, на нашу думку, курсовим офіцерам необхідно здобути педагогічні знання, спеціальні вміння і навички. Також на курсових офіцерів покладається обов'язок

формувати уміння та навички роботи у молодших командирів з курсантами, розвивати у них професійно значущі особистісні та ділові якості, здійснювати профілактику надзвичайних подій.

Ряд авторів (В.І. Барко, Ю.Б. Ірхін, П.П. Підюков) займалися дослідженням розвитку комунікативних умінь керівників міліції у вирішенні конфліктів. Вони розробили тематику щодо розвитку комунікативних умінь управлінців (розуміння невербальної комунікації, розвиток уміння слухати, впливати на людей, виступати публічно, проводити нараду) [7].

Дослідження В.І. Барко та Ю.Б. Ірхіна вказують на те, що таке порушення в комунікації, як необхідність звернення до підлеглого, усвідомлюють близько 80% керівників органів внутрішніх справ, проте, за даними досліджень, у ситуаціях порушення комунікативних зв'язків частота звернення знижується до 60%. Збудження інтересу співрозмовника досягається здивуванням, тобто створенням парадоксальної ситуації або постановкою проблемного запитання. В індивідуальній роботі даний прийом використовується досить рідко: лише 40% керівників вдаються до нього [7, с. 40].

Тому формування комунікативних умінь носить практичну діяльність, спрямовану на адекватне віддзеркалення дійсності, здійснюване в певних умовах, формує комунікативну компетентність, яка, як ми вважаємо, є складовою готовності курсових офіцерів до виховної роботи з курсантами.

Розглядаючи комунікативні уміння, необхідно зупинитися на їх визначенні та походженні. За визначенням Н.П. Волкової, комунікативність — це вияв комунікативних якостей, які забезпечують успішну інформаційну взаємодію, що сприяє вирішенню конкретних питань [8, с. 16].

До спеціальних якостей комунікативності вона відносить;

- *комунікативні знання* - узагальнений досвід людства в комунікативній діяльності, відображення у свідомості комунікативних ситуацій в їх причинно-наслідкових зв'язках і відношеннях;

- *комунікативні навички* - автоматизовані свідомі дії, що сприяють швидкому відображенню у свідомості комунікативних ситуацій, визначають

успішність сприйняття, розуміння об'єктивного світу та відповідного впливу на нього в процесі педагогічної комунікації;

- *комунікативні вміння* - комплекс дій, які базуються на теоретичній і практичній підготовленості, що дає змогу творчо використовувати комунікативні знання та навички для відображення і перетворення дійсності;

- *комунікативні звички* - доведені до автоматизму комунікативні дії;

- *комунікативний характер* - головні якості, властивості особистості, що виявляються в типовій для особистості активності в комунікативній діяльності та у ставленні до навколишнього світу, до інших людей, до себе [8, с. 18].

В.О. Тюріна виділила одну із функцій спілкування, яка, на наш погляд, є необхідною у виховному процесі. Це - здійснення впливу, тобто зміна стану, поведінки особистості, смислових утворень партнера, в тому числі і його намірів, установок, вражень, потреб, рішень, ціннісних орієнтацій [9, с. 126].

Комунікативні уміння, які курсові офіцери реалізують у виховній роботі з курсантами, впливають не тільки на зміну емоційного стану курсанта, а й надають приклад спілкування з одногрупниками, підлеглими, громадянами різних вікових категорій та груп.

Формування комунікативних умінь розв'язання конфліктів у курсових офіцерів можливе у процесі спеціальної підготовки та психолого-психологічного тренінгу, який спеціально розроблений для курсових офіцерів і сприятиме формуванню у них готовості до виховної роботи з курсантами. Цей тренінг спрямований на відпрацювання комунікативних умінь – способів, які дають змогу успішно спілкуватися з курсантами та їх батьками, колегами, з метою досягнення навчально-виховних цілей, а також на розвиток комунікативної та конфліктологічної компетентностей, які є професійно необхідними для будь-якого вихователя, а тим більше такого, чия діяльність пов'язана з виховною роботою. Якщо від керівника підприємства вимагаються добрі знання та постійне застосування управлінської стратегії і тактики, то від керівника-вихователя вимагається не тільки добрі знання, а й постійне застосування педагогічних і психологічних методів впливу на курсантів, їх індивідуальних вікових і

психологічних особливостей, особливостей навчальної групи, планування та управління виховною роботою.

Формування комунікативних умінь у курсових офіцерів здійснюється в процесі тренінгових занять. За їх допомогою початковий рівень сформованості комунікативних умінь постійно підвищується. Сучасний підхід до проблеми розвитку і вдосконалення комунікативної компетентності дорослих людей полягає в тому, що навчання розглядається як саморозвиток і самовдосконалення на основі власного досвіду і дій.

Особистісні якості і слабкі комунікативні уміння формують ситуативний стиль спілкування, а виховна робота з курсантами вимагає спеціальних знань, умінь і навичок та здійснюється через комунікацію (спілкування) у взаємодії. Комунікативні уміння потребують прояву адекватних емоцій і стилю спілкування, розвитку організаторських якостей, які формуються завдяки практичним заняттям за певних умов за допомогою спеціальних методів.

Нами теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено модель педагогічної технології формування у курсових офіцерів готовності до виховної роботи з курсантами у процесі їх підготовки в Харківському національному університеті внутрішніх справ. З метою емпіричної перевірки ефективності моделі та системи педагогічних умов, було проведено педагогічний експеримент, що передбачав вивчення за допомогою методів діагностики стану сформованості готовності до виховної роботи. Діагностичний інструментарій експерименту складала: анкета оцінки педагогічних умінь курсових офіцерів; методики для дослідження поведінкових особливостей за такими показниками, як форма і рівень агресії курсових офіцерів – опитувальник А. Басса і А. Дарки; для вивчення форм реагування особи в конфліктній ситуації – методика К. Томаса; вивчення рівня конфліктологічної компетентності – опитувальник В.П. Ільїна і П.А. Ковальова; для дослідження комунікативної компетентності – опитувальник соціально-комунікативної компетентності.

Запропонована нами педагогічна технологія формування у курсових офіцерів готовності до виховної роботи з курсантами складається з мети, завдань,

принципів, підходів, етапів, методів та прийомів навчання, операцій з накопичення знань, умінь і навичок педагогічної взаємодії з курсантами, з формування адекватної мотивації до виховної роботи з курсантами, планомірного досягнення мети виховання, організації навчально-виховного процесу, передачі спеціальних знань, форм міжособистісного спілкування, управління власною поведінкою, емоціями, настроєм; уміння соціальної перцепції; техніки мови та уміння впливати на особистість і колектив; критеріїв та показників, що характеризують рівні сформованості готовності; очікуваного результату.

Формами реалізації цієї педагогічної технології формування у курсових офіцерів готовності до виховної роботи з курсантами став спецкурс „Формування організаторських здібностей та педагогічних умінь керівників навчальних курсів”.

Запропонована педагогічна технологія представляє собою комплекс послідовних дій, спрямованих на підвищення рівнів розвитку мотиваційного, гностичного, операційно-діяльнісного, комунікативного, конфліктологічного, управлінського, організаційного компонентів.

Після впровадження розробленої педагогічної технології формування у курсових офіцерів готовності до виховної роботи з курсантами в умовах підготовки в Харківському національному університеті внутрішніх справ було проведено порівняльний аналіз початкових та кінцевих результатів діагностування, що засвідчив ефективність запропонованої та впровадженої педагогічної технології. Нами отримана позитивна динаміка сформованості комунікативної і конфліктологічної компетентностей у досліджуваній експериментальній групі. Такі якості, як: наступальність, безкомпромісність, нетерпимість до думки інших, непоступливість – зменшилися у зв'язку з чим показник умінь педагогічної взаємодії як створювати атмосферу співробітництва і творчості на курсі зріс із 118,434 до 525,009.

До факторів, які заважають здійснювати адекватне педагогічне спілкування, знижують комунікативну та конфліктологічну компетентність курсового офіцера відносяться соціально-комунікативна незграбність в спілкуванні не тільки з курсантами, а й з колегами, керівництвом, курсові офіцери намагаються якомога

менше спілкуватися з ними на різні теми, спілкування здійснюється в рамках дозволу та заборон. Після реалізованого спецкурсу соціально-комунікативна незграбність знизилася, показник уміння будувати довірливі взаємостосунки у курсових офіцерів зріс із 98,305 до 689,463, а показник уміння будувати ділові та вимогливі стосунки зріс із 98,305 до 492, 003.

Наше дослідження показало, що в спілкуванні такі прояви як вербальна, опосередкована, фізична агресія зменшилися, в результаті чого показник уміння дотримуватися педагогічного такту зріс із 207,453 до 656,649. Ми вважаємо, що зріст позитивної агресії і зменшення вербальної, опосередкованої та фізичної агресії сприяє безконфліктному спілкуванню з курсантами, дотриманню педагогічного такту, адекватній вимогливості у процесі спілкування, зниженню конфліктності.

Рівень негативізму і негативної агресії в особистісних рисах курсових офіцерів знизилася, а уміння створювати сприятливий морально-психологічний клімат у навчальній групі зріс із 166,376 до 471,086. Уміння покращувати емоційний стан курсантів зріс із 63,771 до 384,141.

Фактор «орієнтація на уникнення невдач» вказує, що особи такого типу бояться проявляти організаторські якості, тому ми спостерігаємо у нашому дослідженні зниження цієї риси і збільшення уміння організувати та проводити інформаційні години з курсантами – із 63,096 до 602,774.

Рівень умінь долати складнощі у взаємостосунках між курсантами зменшився із 241,408 до 136,826. Це можна пояснити тим, що за такий короткий період навчання курсові офіцери не зуміли навчитися долати складнощі у взаємостосунках з курсантами у зв'язку із складністю таких умінь, недостатньою практичною діяльністю.

Рівень конфліктність, мстивість, образливість зменшилися, а показник уміння керувати власним станом: проявляти самоволодіння, емоційну стійкість зріс – із 94,334 до 312,485. Також зросли показники уміння керувати міжособистісними взаєминами курсантів на курсі – із 163,980 до 465,427, уміння

зрозуміти настрій курсанта, його стан та, якщо необхідно, надати йому допомогу зріс – із 92,099 до 258,900.

Розвиток комунікативних умінь розв'язання конфліктів у виховній роботі в ході тренінгових технологій дає новий педагогічний досвід, який значно відрізняється від попереднього. У результаті цього негативні особистісні якості, що раніше проявлялися у процесі спілкування, трансформувалися в позитивні. Це не означає, що негативні якості зникли назавжди, вони можуть з'являтися і зникати залежно від актуальної ситуації. Важливішим є те, що після тренінгу курсові офіцери не бояться виявляти позитивні якості у ході спілкування з курсантами під час виховних заходів, обирати та дотримуватися позитивного стилю спілкування. Як наслідок: чим багатший і різноманітніший досвід спілкування людини, тим більше вона компетентна у педагогічному спілкуванні і здатна розв'язувати педагогічними методами конфліктні ситуації.

Формування – поступове створення поведінки за допомогою підкріплення послідовних кроків, які наближаються до бажаного результату. Формування здійснюється шляхом вибіркового підкріплення, щоб перебудувати існуючі моделі поведінки в бажані.

Завдяки формуванню комунікативних умінь розв'язання конфліктів формується готовність до виховної роботи, змінюється стиль спілкування курсового офіцера з курсантами. Це призводить до того, що його стиль спілкування у виховній діяльності докорінно змінюється, створюється сприятливіша морально-психологічна атмосфера серед курсантів. У курсантів з'являється можливість розкрити індивідуальні здібності, формувати власну особистість, отримувати багатий соціальний досвід, розвивати культуру взаємовідносин і спілкування.

Висновок. Проведене експериментальне дослідження показало, що впровадження розробленої педагогічної технології формування у курсових офіцерів готовності до виховної роботи з курсантами передбачає комплексне формування комунікативних умінь і навичок розв'язання конфліктів, сприяє зростанню рівня розвитку комунікативної та конфліктологічної компетентностей

у курсових офіцерів, організаторських здібностей, а отже, і готовності до виховної роботи з курсантами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аминов И.И. Психология делового общения / Илья Исакович Аминов. – М. : Омега-Л, 2005. – 304 с.
2. Батаршев А.В. Психология личности и общения / Анатолий Васильевич Батаршев. - М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 248 с.
3. Вишнякова Н.Ф. Конфликтология : [учебное пособие 2–е изд.] / Н.Ф.Вишнякова– М. : Университетское, 2002. – 246 с.
4. Громкова М.Т. Психология и педагогика профессиональной деятельности : [учеб. пособие для вузов] / М.Т. Громкова – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 415 с.
5. Кандыбович Л.А. Психологические проблемы готовности к деятельности / А.Л. Кандыбович, М.И. Дьяченко. – Мн. ; Изд-во БГУ, 1976. – 176 с.
6. Основы педагогического мастерства / [Безкишкина М.Т., Гавакова Т.И., Денисовец Г.Ф. и др.] под ред. И.А. Зязюна. – К. : Главное издательство издательского объединения «Вища школа», 1987. – 206 с.
7. Барко В.І. Формування лідерства і прихильності до здорового способу життя у військовослужбовців і працівників правоохоронних органів України : [робоча книга учасника тренінгу] / В.І. Барко, Ю.Б. Ірхін. – К., 2007. – 154 с.
8. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації : [навч. посіб.] / Наталія Павлівна Волкова. – Д. : РВВ ДНУ, 2002. – 92 с.
9. Формування конфліктологічної і комунікативної компетентностей викладача вищого навчального закладу МВС України : матеріали Науково-практичної конференції [«Психолого-педагогічна складова підготовки працівників системи МВС»], (Харків, 2008 р.). – Х. : Вид-во Харк. нац.ун-ту внутр. справ, 2008. – 187 с.